

Hulpgeroep en dankbaarheid

Kyrie en Gloria

Ledevaartkerk Chaam, 9 oktober 2022

Ds. Sara Dondorp

Eerste Schriftlezing: 2 Koningen 17: 5-8, 24 en 29-34

Tweede Schriftlezing: Lucas 17: 11-19

Inleiding

Vanmorgen lezen we volgens het Oecumenisch leesrooster uit het tweede Koningenboek en uit het Lucasevangelie. Met name de eerste lezing is bijzonder weerbarstig. Zo'n schriftlezing die je liever zou willen overslaan. Maar ook deze tekst staat in de Bijbel. Mij helpt het te bedenken dat de Bijbel vooral een mensenboek is. Een geïnspireerd boek over menselijke ervaringen. Dus ook hele akelige ervaringen komen er in voor. In de Koningenboeken gaat het vaak over oorlogen. Daarbij moet ik regelmatig denken aan een uitspraak van mijn docent Oude Testament: Israël was een klein landje tussen de grote mogendheden. Net als België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Duitsland trok ten strijde op tegen Frankrijk en in België kwamen ze elkaar tegen. We kennen de verschrikkingen die daar hebben plaatsgevonden. Historisch gezien was het met Israël net zo. De koning van Assyrië of van Babylon trok op tegen.... Waarschijnlijk kon het kleine Israël die koning niks schelen. Dat landje lag maar in de weg. Hij moest er even langs onderweg naar Egypte. Maar de profeten van Israël lieten zich niet omver blazen. Zij schreven: De koning van Assyrië trok op tegen Israël... Of tegen Samaria in dit geval, het noordelijke tienstammenrijk. Het boek héét wel naar de koningen, maar eigenlijk is het ook een beetje een profetenboek. Het vertelt geschiedenisverhalen vanuit profetisch perspectief. En profetische verhalen vanuit een historisch perspectief. In dit fragment dat we vanmorgen lezen gaat het over de verdwazing die het samenleven met een meedogenloze vijand teweeg brengt. Thema vanmorgen is 'Hulpgeroep én dankbaarheid'. Kyrie en Gloria. Kyrie Eleison betekent letterlijk: Heer, Help! Liturgisch hebben we dat vertaald naar Heer, ontferm U. In de liturgie volgt op het hulpgeroep direct het gloria. Dat betekent: eer, roem, heerlijkheid: Glorie aan God, de hemelse koning.

In de eerste lezing komen we nog nauwelijks aan hulpgeroep toe. Bij Lucas lezen we over zieken die Jezus' hulp inroepen, en vervolgens is er eentje die terug komt om dank te betuigen. Die ene maakt de beweging van Kyrie naar Gloria.

Maar dus eerst een fragment uit 2 Koningen 17. Koning Hosea was koning over het noordelijke rijk van 732-722 voor de gebruikelijke jaartelling. Deze Hosea moeten we niet verwarren met de profeet Hosea. Dat is een totaal andere persoon met toevallig dezelfde naam. Na koning Hosea wordt zijn rijk, Samaria, ingelijfd bij Assyrië.

Overdenking

Gemeente van Jezus Christus,

Oorlog is helaas van alle tijden. In onze tijd worden we overspoeld door berichten uit Oekraïne. Over de wreedheden, begaan door het Russische leger en een enkele keer ook door Oekraïense manschappen. Oekraïners zijn immers ook gewone mensen, geen heiligen. Ook zij kunnen doordraaien en ernstig de fout in gaan. Het is niet de

bedoeling, maar het wordt onderzocht en bestraft. Dat laatste is in het geval van Rusland heel anders. Op zichzelf zijn de verschrikkingen van die oorlog al heel erg, maar wat ons vooral treft is de hardnekkige ontkenning van Rusland. In onze kranten lezen we over talloze burgerslachtoffers, over bombardementen op scholen, over zinloze verwoesting. Rusland ontkent alles en spreekt over een 'militaire operatie'. In onze tijd kennen we oorlogsrecht en een internationaal strafhof. Wij kennen de verklaring van de rechten van de mens. En wij hebben een nobelprijs voor de vrede die onlangs is toegekend aan vredeswerkers in en rond Oekraïne. Wij hebben maatstaven op basis waarvan wij kunnen oordelen over wat in een oorlog rechtmatig is en wat flagrant onrecht is. We houden ons vast aan de gedachte of het perspectief dat misdadigers gestraft zullen worden.

In Bijbelse tijden was dat er allemaal niet. Mensenrechten waren nog niet uitgevonden. De meeste geschiedenisverhalen uit die periode vertellen vooral over de stoere heldendaden. Het ging hard tegen hard, een mensenleven was niets waard. Maar Israëls profeten klagen de wreedheden aan. Zo heeft God het niet bedoeld. We lezen over deportaties van hele bevolkingsgroepen. Over het begin van de ballingschap. Enkele generaties later wordt ook het rijk Juda overmeesterd en begint de Babylonische Ballingschap. Hier, tijdens het bewind van koning Hosea over Samaria, zijn het de Assyriërs die de scepter zwaaien. In de praktijk werd alleen de bovenlaag van de bevolking tot balling. De gewone mensen werden ofwel vermoord ofwel onderdrukt. Mensen moesten zich aanpassen aan de nieuwe situatie. Ze moesten zien te overleven in tijden van overheersing. Sommige van de nieuwe inwoners houden er verschrikkelijke gebruiken op na. Ze verbranden hun kinderen als offer voor hun goden. Dat is toch wel het meest vreselijke wat we kunnen bedenken. Misschien nog wel erger dan het bombarderen van scholen. Dit is dus de verschrikkelijke werkelijkheid waar de Samaritanen mee te maken hebben. Langs de meetlat van de officiële profeten zijn zij fout. Zij doen wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, staat er. Het is een soort refrein in het boek Koningen. Steeds doen mensen wat kwaad is in Gods ogen en de verschrikkingen die volgen zien ze als Gods straf. Ook dat is een terugkomend motief: als er ellende is of oorlog, dan moet dat wel een straf van God zijn. Op die manier krijgt het kwaad iets tasbaars, iets grijpbaars: Het ligt aan onze kwade inborst, God moest daar wel op reageren. Pas veel later is er een profeet die durft te schrijven over Job, over de gedachte dat verschrikkingen niet een straf hoeven te zijn. Maar in deze vroege verhalen, wordt dat verband nog wel gelegd. De gewone mensen in Samaria zijn vastgelopen in de bezetting. Ze hebben waarschijnlijk nauwelijks de ruimte om zich te bekommeren over wat goed of kwaad is in Gods ogen. Ze hebben zelfs geen ruimte om om hulp te roepen. Op dit punt van het verhaal is het één groot tranendal.

In de Koningenboeken komen we ook profeten tegen. Eerst Elia, later Elisa en nog later ook Jesaja. Zij wijzen bij herhaling op wat goed is in Gods ogen. Ze klagen alle wreedheden aan. Zo heeft God het niet bedoeld! De wet van God, zoals vastgelegd in de Tora, is maatstaf. Hoor Israël, de Eeuwige onze God is Eén. Heb je God lief met heel je hart, heel je ziel en heel je kracht.¹ Of die andere: Heb je naaste lief als

¹ Deuteronomium 6:4-6

jezelf.² Deze twee geboden zal Jezus later citeren als de grondslag van de Wet en de Profeten.³ Dat zijn wetten die je ook in ellendige tijden voor ogen kunt houden. Om te blijven beseffen dat het ook anders kan. En als het moeilijk wordt, kan je altijd om hulp roepen...

Jezus komt langs het grensgebied van Samaria. Het land waar koning Hosea ooit als koning werd afgezet. Het land waar mensen deden wat slecht was in Gods ogen. Aan de rand van een dorp komen hem tien melaatsen tegemoet. Meester, heb medelijden met ons! Eleison! roepen ze letterlijk. Ze spreken Jezus aan als meester, niet als heer. Dus een woordelijk 'Kyrie Eleison' klinkt hier niet. Maar het effect is hetzelfde. Meester, help ons! Wat er daarna gebeurt, wordt in het verhaal niet duidelijk. Jezus stuurt ze alle tien naar de priester en blijkbaar zijn ze onderweg genezen. Hoe dat is gebeurd of wie dat heeft gedaan, krijgen we niet te horen. Waarschijnlijk doet dat er ook niet toe. Het gaat niet om een genezing als toverkunst. Het gaat er om dat deze mensen hun sociale leven terug krijgen. Als de priester hen genezen heeft verklaard, kunnen ze weer terugkeren tot de gemeenschap, tot hun familie.

Van de tien genezen melaatsen, is er eentje die terug komt. Hij loofde God met luide stem, staat er. Deze ene mens beantwoordt het Kyrie Eleison met een Gloria. Op het hulpgeroep en de redding, volgt de lofzang en dankbaarheid. Deze mens zingt Gods lof en toont Jezus zijn dankbaarheid. Het is alsof hij als enige begrepen heeft wat er onderweg gebeurde. Dat zijn genezing het reddende werk van God moet zijn, dat door Jezus in gang gezet moet zijn. Jezus is duidelijk verheugd, maar ook verbaasd. Was deze man de enige die zijn vreugde in lofzang omzet? Waar zijn de negen anderen? Pas op dit moment horen we dat deze man Samaritaan is. Zo eentje van dat volk dat kwaad deed in Gods ogen. Een etiket waar de Samaritanen in die tijd nog altijd onder leden. Hier gebeurt dus meer dan alleen de genezing van een melaatse. Die negen anderen, van wie de afkomst onbekend is, zijn verdwenen. Zij doen er niet toe. Ze zijn genezen en leven hun leven verder. Maar die ene, die Samaritaan, die laat zien wat redding betekent. Deze mens zet een vooroordeel op zijn kop. Juist de Samaritaan komt terug om het Kyrie met Gloria te beantwoorden. Sta op en ga, zegt Jezus. Sta op uit de doodse ziekte die je bepaalde, Sta op en begin met je leven! Je geloof heeft je gered. Je vertrouwen heeft je gered, zo kan je het ook lezen. Je vertrouwen dat God dit voor een Samaritaan kan doen heeft je genezen en heeft je gered van je buitengesloten zijn. De Samaritaan heeft om hulp geroepen en genezing gevraagd van een ziekte die als ongeneeslijk geld. Maar hij vertrouwde op het onmogelijke. Dat God hem zou genezen, dat God een Samaritaan zou genezen. Juist deze Samaritaan voelt aan wat goed is in Gods ogen. Daarmee zingt hij niet alleen Gods lof, maar leeft hij Gods lof. Zijn bestaan, als dankbare Samaritaan, is levend bewijs van Gods lof. Bij de roep om hulp hoort onlosmakelijk de dankbaarheid als er enige vorm van hulp is gekomen. Kyrie en Gloria horen bij elkaar.

Maar hoe zit het dan met Oekraïne? En met andere brandhaarden? Al die plekken waar mensenrechten met voeten worden getreden, Waar de grondslag van Wet en

² Leviticus 19:18

³ Matteus 22:37-40

Profeten niet lijkt te gelden... Al die plekken op aarde waar mensen niet verder komen dan Kyrie. Waar bij voortdoring om hulp wordt geroepen en zelden geluisterd? Misschien gaat het Gloria wel meer over vertrouwen dan over werkelijkheid. Zolang mensen blijven geloven dat vrede mogelijk is, ooit, zolang blijft er hoop op menselijkheid, hoop op medemenselijkheid. Hoop die ingaat tegen de ellende en tegen alle schendingen van mensenrechten en van Wet en Profeten. Hoe moeilijk het soms ook lijkt, ook in Oekraïne, in Tigray, in Jemen, overal mag op het Kyrie een Gloria volgen. En overal ter wereld wordt in christelijke kerken het Kyrie en Gloria beaamd door het bevestigen van ons vertrouwen. Op het Kyrie en Gloria volgt het Credo, de geloofsbelijdenis. Met elkaar en met alle gelovigen ter wereld belijden wij ons vertrouwen in God Vader, Zoon en Heilige Geest. Vanuit de hoop dat dat vertrouwen ons gaande houdt.

Amen